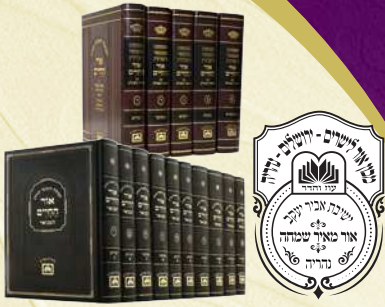

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

על הפסוק (לו, ו): "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׁמַעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חִלְמֹתִי" כותב האור החיים הקדוש וזו לשונו: "על דְּרָךְ אֹמְרָם ז"ל (ברכות נו, א) פִּי עֵקֶר פִּתְרוֹן הַחֲלוֹם הוּא דִּיקָא בְיוֹמוֹ וְלֹא בְיוֹם אַחֵר, וְלִזְהָ מִתְעַנֵּין תְּעִינִית חֲלוֹם אֲפִלוּ בְשַׁבַּת, וְאִינוּ נִדְחָה לְיוֹם אַחֵר".

בנושא זה של תענית חלום בשבת, מצאנו יריעה נרחבת בפוסקים. ראשית נקדים ונביא דברי הגמרא (שבת יא, א): "אמר רבא בר מחסיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, יפה תענית לחלום כאש לנעורת. אמר רב חסדא, ובו ביום. ואמר רב יוסף: אפילו בשבת".

סיבת הדבר, כאמור בגמרא - הינה משום שכוחה תענית חלום תקף אך ורק ביום שלמחרת, ולא בימים מאוחרים יותר.

וכן נפסק בשלחן ערוך (או"ח הלכות שבת רפח, ד): "מותר להתענות בו תענית חלום כדי שיקרע גזר דינו. וצריך להתענות ביום ראשון, כדי שיתכפר לו מה שביטל עונג שבת [עפ"י גמרא ברכות לא, ב]".

בענין זה מצאנו שכתב הט"ז (שם ס"ג א) שלשה חילוקי דינים, כדלהלן.

במידה ומדובר בחלום עליו נזכר בגמרא שיש להתענות כדי לבטלו, הרי שחובה על האדם להתענות ואף בשבת. מאידך, בחלום עליו לא נאמר כן בדברי חז"ל, מותר להתענות אפילו בשבת, מהסיבה הפשוטה שזהו תענוג לאדם - שחושב שבכך מסיר מעליו גזירה קשה, ואם כן אין בכך משום פגם ביעונוג שבת.

אולם אין חובה בכך. אכן כשמדובר בחלום שבא לאדם מהרהורי לבו ביום, או מחמת רוב מאכל ומשתה לפני השינה, אין כלל היתר להתענות בשבת משום שאין אלו כי אם דברים בטלים.

סייג נוסף שכתבו האחרונים (כנסת הגדולה ועוד, הובא במשנ"ב) הינו - כי במידה ואתך חלם עליו את החלום, אין לו להתענות בשבת על כך, ואף שבימות החול יש ענין להתענות לביטול חלום רע אף כשמדובר בחלום שחלם לו חברו.

כעת, לאחר עשורים של ניסיונות חוזרים ונשנים, הואיל בעלה לראשונה להטות אוון לתחנוניה ולתת צ'אנס להידברות. פתח כחודו של מחט. 'לא שאני מאמין בניסיון עקר זה' טרח להדגיש בכל רגע נתון, 'אולם שמא, כולי האי ואולי, יתכן ויקרה נס בסדר גודל היסטורי ומשהו יפשיר ביחסים הללו'.

הוא לבש את מיטב מחלצותיו, נטל עמו בקבוק שיכר משובח להפשרת האווירה במידה ויקרה הנס, וירד למבואת-הבנין, במיקום ההיסטורי בו נתקל לראשונה בשכן זעוף הפנים, בדיוק באותו מקום בו הוא נתקל בו מדי יום במשך למעלה מחצי יובל.

תמהיל בלתי-נהיר של גלולות הרגעה וצמחי-שיקוי מסתוריים רקחה לו הגברת, תרגילי הרפיה בוצעו על ידו בקצב שאינו מבייש מטפל ותיק כהכנה למפגש החזיתי, והוא הזמין את המעלית באצבע רועדת.

'אפס' הורה לאשתו בניד ראש, מתקשה ללחות על הכפתור המבוקש.

המעלית ירדה מהר, מדי מהר, והוא מצא את עצמו במאורע המביך והמתסיס גם יחד, נכון לקב ושש אלי ויכוח.

'צא מהמעלית ברגל ימין' הזכיר לעצמו בציניות, ועשה את דרכו אל הלובי, זה שהיה מהודר פעם, בזמנים טובים יותר. הפגישה החלה.

הוא דיבר, הלה הטיח. הוא הזיל דמעה או שניים של עלבון צורב, ובן-שיחו לא בוש לשחק את תפקיד הנפגע בעצמו. מרגע לרגע הבין ברוך-מרדכי כי צדק, וכי מוטב היה שלא להישמע לעצת אשתו ולהביך את עצמו במעמד שאין ממנו מוצא.

רק יענקל'ה, הזאטוט מקומה 3 אשר בעורקיו זורם למישרין סודה במקום דם וברירת המחדל שלו כוללת אך ורק פונקציות כמו רעש מוגזם והשתוללות חסרת רסן, עשה סוף לאירוע. הוא, ביכולות השמורות רק לו, הביא את הפגישה לקיצה באופן המפתיע ביותר שיכול היה ברוך-מרדכי להעלות בדעתו.

הכדור המרוט שראה ימים יפים יותר, זה שטרד את מנוחתם של השכנים כולם מדי שבת אחר הצהריים, התערב בפגישה ללא שהוזמן אליה. הוא עף, התכדרר באוויר בתנוחה לוליינית מרשימה, ופגע חזיתית בשכן הזעפן.

רעש איום ואוסף מרשים של רסיסי זכוכית הפציע באחת לאוויר, קטע את הפגישה באיבה והותיר את ברוך-מרדכי עם השאלה שתוסיף ללוות אותו

שולחן שבת עם האור החיים

הפגישה היתה מתוחה, אין דרך אחרת לתאר זאת. שנים ארוכות של ניכור ויחס הדדי קפוא, עשורים של מפגשים חפוזים עם העיניים מושפלות למטה והאגרוף קמוץ בתנוחה שאינה משתמעת לשתי פנים, מצבורי טינה בלתי נגמרים ואיבה הנערמת כהר חוצץ ומאיים, כל אלה - בתקוה, יבואו לסיימם הערב.

זה לא התחיל סתם כך. כבר לפני כשלושה עשורים, כשהגיע ברוך-מרדכי להתגורר בפרויקט החדש והנכסף, קיבל אותו השכן עם פנים חמוצות וארשת המביעה הכל מלבד קבלת פנים חמה.

לא זו בלבד שהוא היה טרוד בהשגחה על הסבלים העושים בחפציו כבשלהם ונוהגים בהם כביכול נועדו לשבירה, לא די בכך שהוא אינו יודע היכן יניח את ראשו הלילה - אם בינות לארגזים או מעליהם, והנה קפץ עליו גם רוגזו של זה.

מה היה לו נגדו? אין לו מושג. אך מה שברור - הוא לא מצא חן בעיני השכן כבר מהרגע בו העז להציג את כף רגלו על מפתן הבנין, וזה האחרון רק הוסיף לתחזק את היחס העוין הזה במשך חודשים שהצטרפו לשנים ואז לעשורים ארוכים.

שמחות נערכו בלב עולץ, ילדים גדלו ואף נישאו, השכונה כולה הפכה בתוך חדות הבנייה המשותפת לחממה משפחתית אחת גדולה, ועדיין - השכן עודנו בשלו, וכך גם הוא. כל אחד מהם התבצר בעמדתו, נכון לקרב עד זוב דם.

זה לא שהם העירו זה לזה הערות שאינן במקום, ובטח של הטיחו האשמות כאלה ואחרות, שלא לדבר על עלבונות מפורשים. ממש לא.

היה זה רק המבט הקר, המתנשא, הפוגעני משהו. קבלת הפנים היומיומית אותה קיבל ברוך-מרדכי בבואו אל הבנין, וכך גם החמצת הפנים הקבועה לה זכה בצאתו ממנו בדרכו לכולל, היה בהן די כדי לקלקל את מצב רוחו ולדכדך אותו עד עפר.

'למה זה מגיע לי?!' תינה את כאבו לא אחת בפני אשתו, 'האם עשיתי לו משהו? הכאבתי לו? ביצעתי נזק כזה או אחר ביום בואנו הנה?'

אשתו, נוות בית צדקנית וחכמה, ניסתה לשכך את הלהבות. היא הבינה כמה דברים אמורים, ידעה אל נכונה במי האשם ועל איזה רקע הכל התחיל, אולם לשווא היו ניסיונותיה הרבים.

'אישי היקר' ניסתה את מזלה שוב ושוב, מתחננת ומפצירה כי אך יטה אוון לדבריה. אולם בעלה, משל לקה בחרשות זמנית כל עת בה פנו אליו בנידון, אטם אוזניו משמוע. דבריה נפלו, כמו שהסופרים אוהבים להתבטא - על אוזניים ערלות. נפלו, התרסקו ואבדו להן אי שם בחלל.

ספיר ויהלום

פניני מוסר

ויראת שמים בפרשה

"וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֵן זִקְנִים הוּא לֹא וַעֲשֵׂה לּוֹ כְּתָנֶת פְּסִים" (לז, א)

דבר יום ביומו, כהורים, אנו נתקלים בסיטואציה הבאה.

הילדים מתקוטטים, מתעמתים ביניהם ומנסים להכריע בכח הזרוע, או הרגל, או הציפורניים במקרים מסוימים ולא נדירים. יש והשיניים אף הן מתערבות בנעשה, תלוי בגיל.

בסופו של דבר, כמה צפוי, מופיעים בפנינו השניים. פרצוף של בכי, שפתיים שמוטות בעלבון ואצבע מאשימה הנשלחת באופן הדדי. הטונים מחריפים ועולים, הטענות נשמעות פחות כמו דיון תרבותי ויותר כמו בליל קולות בלתי נהיר, ואנו מוצאים את עצמנו בפעם המי יודע כמה מפשרים, מגשרים ומנסים למצוא מוצא מן הסבך הילדותי.

בדרך כלל זה מסתיים במשפט הקסם: **'ילדים, תסתדרו לבד'**. ואם זה לא עוזר, נוסף לכך ההמשך הקסום והכה נדוש: **'אתם מספיק גדולים'**.

אכן, לא תמיד צריך להתערב. לעתים קרובות עלינו להותיר ביד הילדים את הברירה כיצד להכריע בוויכוח שעל הפרק, סוער ככל שיהיה, ולהנחות אותם להגיע לפשרה או הכרעה בכוחות עצמם. צעד חפוז בו אנו נוקטים לעתים קרובות, אך מוטעה וחסר טעם, הינו להכריע לטובת אי מי מהילדים ולהפלותו לטובה. גם אם נניח שהוא צודק, אם כי ההיגיון לצדו, מכל מקום אין זה מתפקידנו כהורים לבכר מי מהאחים על פני האחרים.

פרשת יוסף ואחיו, אם כי אין לנו שמץ של הבנה בה, אולם ככל פרשיות התורה היא נכתבה כדי ללמד, להקנות לנו - פחותי הערך ומעוטי ההשגה, אורחות חיים והליכות נכונות, ואין המקרא יוצא מידי פשוטו.

רבנו האור החיים הקדוש מתייחס לנקודה שיש לתת עליה את הדעת - מהי הסיבה לאיבתם הגדולה של האחים כלפי יוסף? מה גרם לליבם לפנות כנגדו, הגם שהיה הוא אחיהם בשרם?

על כך משיב רבנו במילים אשר יש בהם מסר עבורנו, כהורים: **"הקדים לתת טעם למשטמתם של אחים לאח קטן... כי הגם שיוסף הוציא דבת אחיו, אף על פי כן לא היה דבר רע יוצא, כי היו האחים מתנכחים עמו ומוכיחים אותו, וסרה קנאתם."**

"אלא לצד כי נוסף דבר זה, שאהב ישראל וגו' מכל אחיו, פרוש, יותר מכל יחד. גם פרסם אהבה והודיעה להם במה שעשה לו כתנת פסים, והרי זה מגיד שידיעו, וידעו אביהן שידיעו... ומעתה, בבוא השנאה, לא היה לה תקנה לתקן ולשום שלום."

הוא שאחראי לכל התמורות השליליות אשר חלו בחייו יום אחר יום.

סיבה ותוצאה

בדברי מוסר נוקבים אלה יש, כמובן, התייחסות נכונה לכך שהאדם - ורק האדם - הינו אחראי לתוצאות מעשיו, וכי בכוח הבחירה החופשית שלו הוא מביא על עצמו גמול שמימי - לטוב ולמוטב.

אולם לצד זאת, קיים כאן ממד נוסף עליו ראוי לתת את הדעת.

נשאל פעם גאון המוסר ר' חיים שמואלביץ' זצ"ל אודות דינו של ממזר, הנולד מנישואין אסורים: **'וכי במה חטא הילד? אם אמו חטאה בנישואיה, מה לו ולכך?'**

ר' חיים לא התייחס לדברים ישירות, אלא בחר להשיב בשאלה.

'אמור נא, פנה לשאול, אם האם שתתה רעל, חומר הרסני המסוגל לאפל את הגוף מבפנים ולפגוע פגיעה אנושה בבריאות האם והילד גם יחד, האם יקרה דבר-מה לילד?'

'ודאי' השיב הלה.

'ומה הילד אשם? ... תהה ר' חיים.

באופן דומה הגיב ר' חיים שמואלביץ' לנוכח טענתו של אדם מסוים, אשר היה מעורב עד צווארו במחלוקת כזו או אחרת, ולטענתו היתה דרכו מוצדקת בעליל.

'מחלוקת - זה אש' הגיב ר' חיים בחומרה, 'ובאש כמו באש - גם אם צודקים ואפילו אם באים לכבות אותה, גדול הסיכוי שתיכווה. ללא קשר לשאלה האם ישנה הצדקה לכך ששיחקת באש או שמא אין הדבר מוצדק. מי שמשחק באש - נכווה!'

בתשובות אלו הגדיר ר' חיים, למעשה, את המנגנון המכונה 'שכר ועונש', באופן נפלא. לא מדובר כאן רק בגמול על פעולה שנעשתה, בתמורה חיובית או שלילית אותה מקבל האדם בעקבות מעשיו, **כי אם זוהי תוצאה ישירה של מעשיו.**

כשהאור החיים הקדוש מלמד אותנו: **"כי האדם גורם לעצמו את כל אשר תבאנה עליו"**, טמון במילים אלה - מלבד ענין השכר והעונש, גם המשמעות העמוקה יותר של הדברים. רבנו מלמדנו במילים אלה כי יש סיבה ותוצאה, לכל מעשה יש השלכה ובכל בחירה של האדם כלולה גם התייחסות ממשית למה שייגרר בעקבותיה.

עד יומו האחרון: **אז למעשה, במשך כל השנים הללו התקוטטתי עם מראָה?!** זה, והתמיהה הקלה למראה אשתו המגניבה חופן סוכריות לידי של יענקל'ה, תשורה על חלקו במאמץ השכנת השלום.

אל תחפש אשמים

חכמינו ז"ל (בראשית רבה פד, ג, הובא ברש"י) דורשים את הפסוקים בהם פותחת פרשתנו (לז, א - ב): **"וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְוָרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעַת עָשָׂרָה שָׁנָה הָיָה רֵעָה אֶת אָחִיו בְּצָאֵן" וגו', תוך התייחסות לפעולותיו של יעקב שהובילו לאותו סיפור עגום של מכירת יוסף.**

"אמר רבי אחא, בשעה שהצדיקים יושבים בשלוח ומבקשים לישב בשלוח בעולם הזה, השטן בא ומקטרג. אמר, לא דיין שהוא מתוקן להם לעולם הבא, אלא שהם מבקשים לישב בשלוח בעולם הזה. תדע לך שהוא כן, יעקב אבינו על ידי שביקש לישב בשלוח בעולם הזה, נזדווג לו שטנו של יוסף."

רבנו האור החיים הקדוש, בבואו לבאר פסוק זה, מלמד אותנו מסר עמוק ביותר, ואלו דבריו: **"והוא אמרו 'אלה תולדותיו של יעקב, פרוש, מה שעבר עליו מהרגו, שהכתוב בא להודיע מכירת יוסף וצערו של יעקב."**

"הוא יעקב הגורם - במה שבקש לשב [בשלוח], דכתיב: 'וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב. וּבָזָה תִּלְדוֹתָיו הֵם אֵלֶּה: יוֹסֵף בֶּן יָגוּר. וְנִתְגַלְגְּלוּ הַדְּבָרִים, כִּי הָאָדָם גּוֹרֵם לְעַצְמוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר תְּבַאֵנָה עָלָיו. כִּי אִין דְּבַר רַע בָּא מֵהָאָדָם הַטּוֹב לְכָל, וּבִפְרֵט לִידִידוֹ יַעֲקֹב וְכִיּוֹצֵא בּוֹ."

נתבונן בדברי רבנו, נעמיק בהם וננסה לנתח את התנהגותנו כבני אנוש לאור דברים אלה. האור החיים מתייחס, למעשה, לאורחות חיינו והליכותינו של אדם באשר הוא, ומתמקד בקשיים המשתרגים בחייו. על כך הוא כותב: **"כי האדם גורם לעצמו את כל אשר תבאנה עליו. כי אין דבר רע בא מהאדם הטוב לכל"**.

במילים פשוטות - אדם יכול להסתובב במשך עשורים בתחושת קיפוח מתמשכת, לראות בכל הסובב אותו צר ואויב ולפזר סביבו אווירה נשכנית וניצית, כשלמעשה - הוא מתקוטט עם מראָה...

אם רק יתבונן, יבחין כי הוא הגורם לכל מכאוביו, הפיזיים כמו גם הנפשיים, הוא שהחל בתהליך ההרסני של פגיעה עצמית מתמשכת.

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאור הזך של האור החיים

בכך הוכיח התלמיד, והוכחה זו הצטרפה למי-יודע-כמה הוכחות וראיות ניצחות, כי האדם מטבעו נשרך אחר החברה ופועל על פי מוסכמותיה, כלליה והאווירה השולטת בה, גם אם איננו מסכים עמה מכל וכל. זו, מסתבר, היתה מטרת המחקר.

אך למעשה, קביעה זו נחקקה כבר מאות רבות בשנים לפני אותו מחקר. רבנו הגדול הרמב"ם מתייחס לכך בספרו, וכך הוא כותב (הלכות דעות ו. א): "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו".

מכאן יסוד זה מבאר רבנו את הנאמר בפרשתנו: "וְיָטַעַם שְׂמֵצֵינוּ הַשְּׁבֵטִים שֶׁהָיוּ יַחַד בְּעֵצָה אַחַת בְּמִכְיֵת יוֹסֵף, וּבְכָלֵם הָיוּ גַם בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת [הגם שטענת השבטים על יוסף היתה שהוא מתלונן עליהם שמבזים את בני השפחות, ולכאורה היה מקום שיהיו בני השפחות לצידו]... אֶפְשָׁר שֶׁנֶּשְׂאוּ פָּנִים לְשֵׁשֶׁה בְּנֵי הַגְּבִירָה וְהַסְפִּימוּ לְעֵצָתָם בְּמִכְיֵתוֹ הַגָּם שֶׁהָיָה לָבָם שְׁלָם עִמּוֹ". להתבונן בדברים, ולהזדעזע.

אם כי אין לנו כל השגה בשבטי י-ה ובמה שכביכול נתפס כחטא שלהם, אולם תורה היא וללמוד אנו צריכים, כדי להסיק את המסקנות המתבקשות ולעמול על תיקון מידותינו בהתאם.

אדם מסוגל להסכים עם רעהו, לאהוב ולהעריך אותו, ועם זאת - מעט לחץ חברתי יש בכוחו להסית את אותו אדם לחבור לקבוצה אשר מטרתה לרצוח נפש - את אותו אדם שהוא כה מעריך ומכבד. מחריד.

אם נרצה להתגבר על המכשול הגדול הזה, על הסיכון העצום שכרוך בכל חֲבֵרוֹת כזו ואחרת ועל האפשרות הרת-האסון שמא לחץ החברה ישפיע עלינו ולא לטוב, נשגב השכם והערב את המשך דברי הרמב"ם, ואלה יעמדו לנגד עינינו: "לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם".

בארצות הברית נעשה לפני שנים מחקר מרתק, אשר יש בו כדי ללמדו פרק או שניים בהליכות בני האדם ותכונותיהם הבלתי-נהירות לעתים קרובות.

הושיבו כיתת בוגרים, אנשים רציניים ובעלי תארים אקדמאיים כאלה ואחרים, זה לצד זה בכיתת לימוד. על הלוח לפנייהם שורטטו צורות גאומטריות כאלה ואחרות, ולצידו ניצב מרצה והעביר שיעור בנושא, תוך שהוא מצביע על הלוח מפעם לפעם ומשתף את התלמידים בתוכן הנלמד.

הפרט היחיד שהסתתר בין השיטין היה - כי כלל המשתתפים בקבוצה נבחרו כחלק מצוות המחקר, בעוד שהמחקר כולו התמקד בתלמיד יחיד שלא ידע כלל שכל תשומת הלב מופנית כלפיו. הלה, סטודנט בעל שני תארים נחשבים, ראה בעצמו אינטלקטואל משכמו ומעלה, איש של ידע ומדע, וכמעט שלא היה נושא בו לא הביע את עמדתו או שלף פיסת ידע כזו או אחרת.

'הגידו נא' פנה המרצה אל הכיתה כשהוא מצביע על משולש המשוטט על הלוח, 'כמה צלעות יש לצורה זו?'

'הוא באמת שואל את זה?...' תהה לעצמו הסטודנט המדובר, אולם לתדהמתו החלו התשובות לבוא בזו אחר זו, מדהימות ומפליאות אותו בו זמנית.

'ארבעה צלעות לה, לצורה' השיב אי מי מקצה הכיתה.

'אכן כן, ארבעה' החרה החזיק אחריו סטודנט נוסף, הפעם מהטור המקביל לסטודנט דגן. 'לצורה זו ארבעה צלעות' הכריזו כולם פה אחד.

- 'ומה אתה אומר?' פנה אליו המרצה. חשב, גירד את מצחו והתלבט מעט, עד שהשיב: 'ארבעה'.

שביבי אור ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

לעתים אנו נדרשים לנחם אדם, לעמוד לצידו ולהושיט לו כתף תומכת ברגעי משבר. רבות התגובות האפשריות ברגעים רגישים שכאלה, ולאחת שכזו מתייחס האור החיים הקדוש בפרשתנו - ושלול אותה.

בהתייחסו לניסיונות שבטי י-ה, בני יעקב, לנחם את אביהם לנוכח המשבר הגדול באובדן יוסף הצדיק, כותב רבנו כך: "בְּשָׂרָאוּ בְּנֵיוֹ כֵּל כֶּף אֲבֹלוֹת וְשָׂק בְּמִתְנֵיוֹ יָמִים רַבִּים... נִתְחַכְּמוּ לְעֵשׂוֹת דָּבָר שֶׁבְּאִמְצָעוֹתָיו יִתְנַחֵם מֵעֲצָמוֹ, וְהוּא שֶׁנִּתְקַבְּצוּ יַחַד כָּל בְּנָיו, אַחַד עֶשְׂרֵת בְּנָיִם וְאַחַד עֶשְׂרֵת בָּנוֹת, וּבְנֵיהֶם וּבָנוֹתֵם רַבִּים הֵם, וְהִלְכוּ וְעָמְדוּ אִצְלוֹ, וְתָהִי זֹאת נִחְמָתוֹ.

"פי מי שיש לו כל כף בנים ובנות, אין ראוי לו להצטער כל כף על בן קטן אם נעדר מן הבנים. והוא אומר: 'יִקְוָמוּ כָּל בְּנָיו וְכָל בָּנוֹתָיו יַחַד', וְקִימָה זֶה שֶׁל כּוֹלֵן יַחַד הֵיא לְנַחְמוֹ כְּשִׁירָאָה פִּי רַבּוֹ בְּנָיו וּבָנוֹתָיו. וְאֵף עַל פִּי כֵּן לֹא הוֹעִיל לוֹ דְּבָר זֶה, וְיִמְאֵן לְהִתְנַחֵם".

מסתבר, מלמדנו רבנו, כי חצי הכוס המלאה אינה בהכרח פתרון קסם המעלים את הכאב כלעומת שבא, וכי 'איהו עשיר השמח בחלקו' נאמר כעבודה עצמית של האדם, ולא כנחמה המוגשת לו בתור טיעון משכנע.

לא תמיד עוזר להציג טיעון משכנע כזה או אחר, לא בהכרח שהוכחה ניצחת על כך שישנם דברים טובים בחיים והכבדת דוגמאות לכך שחצי הכוס אכן מלאה - יסלקו את היגון מן הדרך משל היה מטריד קל ותו לא.

לעתים קרובות זה קשה מדי, ולא תועיל שום טענה.

לפעמים עלינו פשוט להיות שם בשביל הזולת, להקשיב ולהשתתף בנטל הכאב.

ובעיקר - לשתוק.

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

נוסעי הספינה המיטלטלת כביצה טרופה אחזו איש איש בפיסת עץ כזו או אחרת שהודמנה להם, ועד מהרה מצאו את עצמם נאבקים בגלים הסוערים כשהם נתלים בכפיסי עץ דקים, נישאים עם הגלים ומייחלים להגיע לקרקע מוצקה.

רבנו, אשר השתתף במסע המדובר, לצד תפילות ורתחות שבקעו ממעמקי לבו הטהור, נקט אף הוא בדרך השתדלות זו ונתלה בקורת עץ שנשברה מן הספינה והוטחה אל הים. כך היטלטל מגל לגל עד שמצא את עצמו כעבור ימים אחדים, רעב, צמא ותשוש וכשבגדיו קרועים ורטובים, על אדמת אי נידח כלשהו.

מן השמים חסו עליו, ולעיניו נגלתה בקתה מבודדת, בתוכה - כך נראה, מואר ונעים. בגודל רעבונו וחולשתו אשר עמדו על סף פיקוח נפש, לא היסס רבנו אלא נכנס על אתר לבקתה, תר אחר דבר מה לאכול.

על השלחן ניצבו להם פשרה כמה וכמה כיכרות לחם ריחניים, מנה שיש להתכבד בה ולהשיב את הנפש. נטל רבנו כיכר לחם, בירך בכוונה ומתוך שבח והודיה עצומים לבורא עולם אשר חנן אותו ויפדהו מרדת שחת, והשיב את רעבונו העז.

אך אחז רבנו באמצע סעודתו, והנה נפתחת הדלת כרוח סערה, בגסות ובקול רעש גדול, ודרכה עוברת כנופיית שודדים עזי נפש, אשר נדהמו לנוכח האורח הבלתי-קרוא.

מנהיג הכנופייה ניגש לרבנו כשהוא מנופף מעל ראשו של רבנו - שאמר בסילודיו את מילות הוידוי והתכונן לפגוש את קונו - את להב החרב הנוצץ.

לפתע עצר הלה ממעשיו, הישיר מבט לרבנו ואמר לו: 'רבי! אינך זוכר אותי?'

רבנו הביט בו, ניסה להיזכר, אך אפס. הוא איננו מכירו. או אז הציג הלה את עצמו, והתברר כי מאחורי הדמות המגושמת והפרצוף הבהמי ניצב לא אחר מאשר תלמידו לשעבר של רבנו, אשר הקדיח תבשילו ברבים והתדרדר עד לשפל המדרגה, עד שהפך למנהיג כנופיית שודדים רצחנית המטילה את חֲתָתָה באזור כולו.

ליהודי יש נשמה, מסתבר.

הלה, שזיק נשמתו הטהורה התעורר בו לנוכח מראה פניו האלקי של רבנו, פנה אליו וביקש דרך תשובה על חטאיו כי רבו.

הורה לו רבנו כי יתור אחר נחש שזה עתה נולד, יכניסנו לתוך כד חרס ויתלה את אותו כד על צווארו, כך במשך שבע שנים, כשבכל אותו זמן עליו להאכיל את הנחש ולדאוג לכל מחסורו. לאחר מכן - הורה לו רבנו, עליו לפתוח את הכד, ואז תבוא הישועה לנשמתו.

חלפו שבע שנים, והנה לבית מדרשו של רבנו נכנס יהודי עתור זקן, פניו מאירות וכל כולו אומר 'בן עלייה' של ממש. כד חרס התנווד על חזהו, תלוי ברישול בצווארו.

לפתע פתח האיש את הכד, והנחש האימתני זינק באחת והכישו בפניו. לא חלפו כי אם דקות ספורות עד שהשיב האיש את נשמתו ליוצרה מזדכך בייסורים ברגעיו האחרונים.

נתן רבנו את עיניו באיש שזה עתה נפטר, ואמר: 'במקום שבעלי תשובה עומדים - אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד!'

מתיבתא אור החיים

אצל משה רבינו בשעה שרצה פרעה להורגו, שנעשה צווארו כשיש (רשי"י להלן יח ד). וכן מציינו אצל יעקב אבינו בשעה שרצה עשוי להורגו, שנעשה צווארו כשיש (ילקוט שמעוני וישלח רמז קלג).

ה. בשפתי חיים (אמונה והשגחה ח"א, מאמרי גזירה ובחירה מאמר ג) ביאר, שודאי גם לדברי רבינו לא יתכן שאדם יזיק לחבירו אילולי נגזר עליו מלמעלה, אמנם כוונת רבינו שהדבר תלוי ברצון בעל הבחירה, לפי שגם אחר שנגזר על אדם שימות יש לו זכות קיום כדי לשמש ככלי בשביל הבחירה של ההורג. וברצונו יכול להרוג ולקיים גזירת ה', אמנם יכול גם לבחור בטוב ולא להרוג, וזה עצמו נותן זכות קיום לנהרג, שישמש ככלי לעבודת ה', ובמקרה הזה הוא כלי לבחירה בטוב של ההורג. וזו היתה כוונתו של ראובן שרצה להציל את יוסף מיד אחיו בעלי הבחירה, כי חשש שמא באמת נגזר על יוסף מן השמים שימות, ולכן רצה להציל את יוסף מידם כדי שלא ישתמשו בבחירה הרעה, ועל ידי כך יקבל יוסף זכות קיום מחדש, ככלי לעבודת ה' של אחיו שיבחרו בטוב, ולכן אמר לאחיו שישליכוהו לבור שיש בו נחשים ועקרבים שהם אינם בעלי בחירה, וזה יהיה סימן אם יקבל זכות קיום ככלי לעבודת ה', או שבכל זאת ימות על ידי הנחשים והעקרבים, וזה יהיה ראיה שחלומותיו אינם אמת, ונתחייב בפועל דין מיתה.

ג. בספר הבה נראה את יד השי"ת (להגרי"ח פרידלנדר, עמ' ז בהערות) כתב בשם הגרא"א דסלר לבאר דברי רבינו, כי הקב"ה דן את האדם גם על גרמא ועל גרמא דגרמא, והאדם שנפגש עם שונאו הרוצה להזיקו, הרי הוא גורם לשונאו לחטוא בזה, וממילא מתעורר עליו קטרוג על שגרם לו לרצות להזיקו, וגוזר עליו ה' להיענש על ידו.

ד. בברכת שמעון ביאר, שכיון שתכלית העולם היא יצירתו של האדם, ומעלתו על כל הבריאה היא בכך שהוא בעל בחירה, לכן רצון ה' יתברך שלא תבטל בחירת האדם, וכביכול קשה לפני המקום לעשות נס לצדיק בדבר שנוגד את בחירת האדם. ואמנם כאשר יש לאדם זכויות גדולות, ה' מצילו גם מידי בעל בחירה, אך צריך לזה זכויות גדולות יותר מהנצרך להנצל מידי חיות שאינן בעלי בחירה. וגם באופן שיש לאדם זכויות גדולות, אם אפשר להצילו באופן אחר, אין ה' מצילו על ידי ביטול בחירתו של האדם, אלא על ידי נס שאינו מתנגד לבחירת האדם, כמו שמצינו

כתב רבינו (בראשית לו כא): 'ויצילהו מידם'. פירוש לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומרו ויצילהו מידם פי' מיד הבחירי ובוזה סתר אומרו ונראה מה יהיו חלומותיו וגו' כי הבחירה תבטל הדבר ואין ראיה אם יהרגוהו כי שקר דבר.

מבואר מדברי רבינו שבעל בחירה יכול להזיק אף שלא נגזר כן מן השמים, ובמפרשים מצינו שביארו בזה בכמה אופנים:

א. בשם החזון איש מובא לבאר (בספר הזכרון לבעל המכתב מאליהו, ח"א עמ' יז), שכאשר בעל הבחירה רוצה להזיק, נעשה מקום סכנה, ומתגבר הקטרוג של מידת הדין, וממילא משתנה הדין. ואם יתגבר הבוחר על יצרו, אזי יתבטל מקום הסכנה, ועל ידי זה יתבטל הקטרוג.

ב. בשם בעל מסגרת השלחן מובא (בספר שמועות טובות, גליק, עמ' קלח) שביאר, שוודאי הכל הוא מה' יתברך אפילו מה שבא על ידי אדם בעל בחירה, אך האדם יכול לגרום שידונו בבית דין של מעלה את חבירו למיתה. וכמבואר בגמרא (נדרים מ.) שרבי ביקש מאנשי ביתו שלא יגלו לאחרים שחלה, כדי שלא יורע מזלו, וביאר הרא"ם (שיטה מקובצת שם ד"ה שלא), שאין אדם שאין לו שונאים, וחשש רב שיזכירו עוונותיו, וידונו אותו בבית דין של מעלה על פי דבריהם.

מצא חיים

חידה שבועית בעיון דברי האור החיים

רבנו מבאר, כי אחי יוסף בחרו לפגוע בו דווקא כאיש אחד, היות ובכך ייפטר על פי דין. מהו מקור ההיתר לכך והיכן מצאנו זאת בדברי האור החיים?

תשובה מגליון קודם: פרק לה פסוק י, עיי' אוה"ח ובהרחבה במדורי עוז והדר.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'זבחרת בחיים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם. בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

מחוברים לחיים

לשמיעת שיטורים ודרשות

חייגו: 02-803-9999

